

Romskt samråd i Linköping

Delaktighet i praktiken

John Boman & Ulrik Lögdlund

John Boman
john.boman@liu.se
Linköpings universitet

Ulrik Lögdlund
ulrik.logdlund@liu.se
Linköpings universitet

Innehåll

1. Inledning.....	1
1.1 Romsk inkludering	1
1.2 Politisk mobilisering	2
1.3 Delaktighet och inflytande	3
1.4 Samråd.....	3
1.5 Människor i möten	4
1.6 Uppdraget och studiens syfte	5
2. Vetenskapliga grunder och metod.....	6
2.1 Datainsamling i projektet	7
2.2 Tolkning och förförståelse	8
2.3 Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet	8
2.4 Forskningsetik	9
3. Romskt samråd i Linköpings kommun	10
3.1 Samrådsprocess 1	11
3.2 Samrådsprocess 2	11
3.3 Samrådsprocess 3	12
3.4 Samrådsprocess 4	14
4. Analys.....	16
4.1 Delaktiga och odelaktiga livsvärldar.....	16
4.2 Samrådets rolluppsättning	18
4.3 Spelet runt bordet	20
5. Slutsatser	24
6. Referenser.....	26
Slutkommentarer	28

1. Inledning

Den här rapporten handlar om hur Linköpings kommun arbetar med Romsk inkludering. Rapporten är en del av ett forskningsprojekt som pågick under 2017. Uppdraget som vi forskare fick var att granska och utvärdera kommunens Romska samråd. Föreliggande text är en del av projektets slutrapportering. Målgruppen för denna rapport är politiker och tjänstemän på nationell, regional och lokal nivå, romska grupper och alla andra som är intresserade av demokratiarbete i såväl teori som praktik.

Texten inleds med en genomgång av studiens centrala begrepp, teorier och perspektiv. Därefter följer syfte och avgränsningar. I kapitel 2 redovisar vi studiens vetenskapliga grunder. Nästa kapitel innehåller en deskriptiv sammanställning av innehållet i Samråden. I kapitel fyra analyserar och diskuterar vi Samrådets innehåll och former. Rapportens final består av slutsatser med rekommendationer från oss forskare till kommuner som antingen arbetar med eller planerar att starta upp samrådsaktiviteter.

1.1 Romsk inkludering

Romsk inkludering är en relativt ny term i Sverige. Det var först i början av 2000-talet som den började användas i olika typer av offentliga texter.¹ Begreppsligt är termen delad i två delar. Den första delen *Romsk* syftar till att rama in de grupper av människor som på något sätt (t.ex. språkligt och kulturellt) identifierar sig som romsk.² Det finns olika sätt att kategorisera de romska grupperna, men oftast skrivs följande fem huvudgrupper fram: svenska, finska, utomnordiska, resande och nyanlända.³ Notera dock att detta inte är en formell definition utan snarare en allmän kategorisering. Det bör också påpekas att det inom de fem grupperna finns ett betydande antal undergrupper. Det förekommer också invändningar från delar av grupper som inte vill låta sig bli indelade såsom varande romer överhuvudtaget.⁴

Den andra delen *Inkludering* (inklusion) är även det en term som blivit mer använd.⁵ Det finns olika sätt att tänka kring inkludering, men några grundläggande aspekter är viktiga i vår kontext. För det första bör inklusion skiljas från begreppen integration och assimilation.⁶ Medan de två senare begreppen kan förstås som att majoritetssamhället kräver att minoritetsgruppen i varierande grad gör avkall på etniska och kulturella levnadssätt innebär inklusion att minoritetsgruppens levnadssätt utan undantag (givet att det är juridiskt tillåtet) ska accepteras av majoritetsbefolkningen.⁷ För det andra finns det olika relationella och rumsliga aspekter av inklusion. Som individ kan du och ditt sätt att leva till exempel vara inkluderad och icke-diskriminerande i din primära miljö (t.ex. i ditt bostadsområde) men exkluderad och diskriminerande i den sekundära miljön (t.ex. på arbetsmarknaden).⁸ Slutligen, för det tredje, är det viktigt att göra en åtskillnad mellan en samhällelig och individuell utsiktspunkt. Det kan exempelvis vara skillnad på vad samhället och politikerna anser är inkluderande gentemot vad de respektive individerna/grupperna upplever. En central fråga blir här hur inklusion ska mätas, det vill säga vad eller vem som avgör om dem eller en själv är inkluderad eller inte.⁹

1.2 Politisk mobilisering

Romsk inkludering har under de senaste åren blivit ett tydligt politiskt delområde.¹⁰ År 2006 tillsatte Regeringen ”Delegationen för romska frågor”. Fyra år senare lämnade delegationen ifrån sig betänkandet Romers rätt – en strategi för Sverige.¹¹ I betänkandet presenterades en strategi för att på ett livskraftigt sätt säkra Romers rättigheter. Betänkandet antogs av Regeringen 2011 och med dåvarande integrationsminister Erik Ullenhag i spetsen konstaterade man:

...att det finns brister i samhället som behöver åtgärdas för att alla romer ska få full tillgång till sina mänskliga rättigheter. Enligt regeringens bedömning bör den tjugoåriga strategin för romsk inkludering så långt möjligt bedrivs inom ordinarie verksamhetsområden och strukturer för att uppnå varaktiga förändringar. Att säkerställa romers rättigheter ska inte vara ett projekt som sker vid sidan av ordinarie arbete. Det kan dock ibland krävas insatser med en tydlig men inte exkluderande inriktning på romer. Det innebär att romer ibland kan vara en uttalad målgrupp, utan att andra som lever under liknande socioekonomiska förhållanden utesluts. Separata insatser i form av särskilda skolor eller arbetsmarknader bör undvikas. På så sätt kan man också mer målmedvetet arbeta med diskriminerande strukturer.¹²

Den politiska andan är tydlig och konkret. Arbetet ska bedrivs på bred front, men detta utesluter inte riktade insatser. En av dessa riktade insatser blev Pilotkommunprojektet. Syftet med detta var att under perioden 2012-2015 låta ett antal kommuner arbeta fram och/eller utveckla befintliga metoder och insatser för romsk inkludering. Kommunerna Göteborg, Helsingborg, Linköping, Luleå och Malmö fick uppdraget.¹³ Efter pilotkommunsprojektet fick fem andra kommuner uppdraget att föra arbetet vidare. Dessa fem – Borås, Gävle, Haninge, Stockholm och Uppsala – kom att kallas för utvecklingskommuner.¹⁴

Tillsammans med andra nationella minoriteter i Sverige regleras Romers rättigheter i Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk.¹⁵ Denna lags paragrafer handlar mycket om språkrelaterade frågor, men även säkerställandet av mer allmänna aspekter regleras:

Det allmänna ska även i övrigt främja de nationella minoriteternas möjligheter att behålla och utveckla sin kultur i Sverige. Barns utveckling av en kulturell identitet och användning av det egna minoritetsspråket ska främjas särskilt.¹⁶

Även Diskrimineringslagen påtalar en politisk styrning för Romsk inkludering.¹⁷ Den reglerar att det inte är tillåtet att vare sig direkt eller indirekt missgynna människor pga. deras sexualitet, etnicitet, trosuppfattning etc. Utöver dessa två lagar finns också Socialtjänstlagen, Skollagen och Hälso- och sjukvårdslagen.¹⁸ Dessa tre lagar reglerar inom respektive sektorsområde den enskilde invånarens rätt till lika villkor och likvärdig behandling.

1.3 Delaktighet och inflytande

I många kommuner pågår det ett progressivt arbete med medborgarskapsfrågor i syfte stimulera olika gruppers delaktighet och inflytande i de politiska beslutsprocesserna.¹⁹ Kommunerna inspireras i detta arbete av Europarådets kod för s.k. Inflytandenivåer.²⁰ Nivåerna är fyra och i stegrande grad när det gäller inflytande, delaktighet och till viss del beslutspåverkan: 1) Information, 2) Samråd, 3) Dialog, 4) Partnerskap. Ett liknande och också ofta använt synsätt på medborgarinflytande är den s.k. Delaktighetstrappan.²¹ Denna är uppbyggd i fem olika trappsteg där graden av delaktighet anses bli högre ju högre upp man kommer. Stegen är: Information, Konsultation, Dialog, Inflytande och högst upp Medbeslutande.

Utifrån en teoretisk infallsvinkel är det i sammanhanget viktigt att inte glömma bort att människor och grupper i samhället, trots lagar och regleringar, har olika möjligheter och lever under olika ekonomiska och sociala villkor.²² Dessa olikheter i villkor leder till att vissa invånare behöver stöd av samhället för att ta sig fram till och upp för delaktighetstrappan. Demokratiforskarna brukar benämna detta för den deliberativa utmaningen.²³ Eller med andra ord: Hur ska kommunerna i sina beslutsprocesser säkerställa att alla invånare ges möjlighet till delaktighet?

En annan utmaning är hur kommunerna när de tar beslut säkerställer att medborgarunderlagen är framtagna på ett jämlikt sätt.²⁴ Det kan exempelvis vara så att vissa röststarka grupper gemensamt tar sig uppför ”trappan” och påverkar politiken åt ett för dem gynnsamt håll, till exempel föräldragrupper i välbeställda bostadsområden som mobiliserar för att påverka politiken att bygga en idrottsarena i deras område. Föräldrar i mindre beställda områden kan här ha svårare att mobilisera eftersom deras väg fram till trappan oftast är längre. Röststyrka behöver givetvis inte enbart handla om ekonomiska faktorer. Kön, Etnicitet och ålder kan vara nog så viktiga faktorer som påverkar en grupps röststyrka.²⁵ Att kommunen inbjuder till informations- och dialogmöten innebär således inte automatiskt att besluten sker på deliberativa grunder. Deliberationen behöver vägas upp av en hänsyn till jämlikhets- och jämställdhetsfaktorerna.²⁶

1.4 Samråd

Det finns olika former av samråd som kommunerna arbetar med. Den vanligaste är det samråd som kommunerna enligt lag måste bjuda in till när det gäller förändringar av vissa plan- och byggnadsbestämmelser.²⁷ Sedan finns det ett antal mötesformer som bäst kan beskrivas som opinionspåverkande samråd, det vill säga möten som politikerna, tjänstemännen eller medborgarna efterfrågar inför viktiga kommunala beslut. På en begreppslig men också praktisk nivå är det dock svårt att definiera vad som är ett samråd och vad, som exempel, är informations- eller medborgardialogmöten. Det som kan konstateras är att det dessa möten har gemensamt är invånarens möte med representanter från den beslutande politiska makten.

Samtalen på dessa möten kan beskrivas som det som kommunikationsforskarna benämner för *institutionella*.²⁸ Utmärkande för dessa samtal är att de präglas av vardagliga samtalsformer, men det tillägget att åtminstone en av samtalsparterna har en professionell roll och funktion, till

exempel politikern som möter och samtalar med invånaren. Om syftet med samrådet är att underlätta för medborgarna att göra sina röster hörda är det viktigt att överbrygga de kommunikativa hinder som eventuellt finns mellan den professionella och gemene mannen; medborgarna. Eller sagt med andras ord:

Ett särskilt dilemma uppstår när människor ska uppmuntras och motiveras till ökad delaktighet samtidigt som de har en institutionellt underordnad roll i samtalssituationen.²⁹

Att de är eller upplever sig som underordnade kan bero på graden erfarenheter från och av tidigare möten, utbildningsnivå och kompetens i den fråga som diskuteras, men givetvis också aspekter som språk och kultur. Vid ett alltför stort institutionellt avstånd mellan parterna är det viktigt att den dominerande parten dels är medveten om, men också aktivt arbetar för att minska motståndet, givet att delaktighet och inflytande är målet.

Vad som i en samrådscontext kan menas med inflytande och delaktighet är inte lätt att reda ut. I utvärderingen av "Pilotverksamheten" konstaterade utvärderarna att kommunerna hade svårt att identifiera vad som är ett reellt deltagande och inflytande.³⁰ Andra utmaningar med samråden handlar om praktiska aspekter: Var och när ska samråden hållas för att säkerställa en god tillgänglighet? Hur ska samrådskonstellationen se ut för att undvika maktobalanser? Vilka, förutom Romerna, ska vara ledamöter i Samrådet?³¹ Vem ska vara samrådsledare och vilka uppgifter och krav bör ställas på denna? Hur bestäms vad man ska diskutera?

1.5 Människor i möten

Vi har valt att förstå och granska kommunens Samråd utifrån teorier om sociala positioner och roller, med ett särskilt fokus på sådana som hjälper oss att förstå vad som händer när människor med olika bakgrund träffas i formella sammanhang. Viktiga begrepp blir här roller, positioner, konflikter, förväntningar och segment.

Roll används frekvent i vardagsspråket och syftar vanligen på en individs beteende. Den teoretiska förståelsen av roll har dock en mer komplex bakgrund där begreppet dels knyter an till en samhällelig kollektiv dimension och dels kan syfta på en enskilds individs handlande. Roller bygger i det perspektiv vi utgår ifrån på omgivningens förväntningar på den individ som innehar en särskild ställning eller uppgift i rollstrukturen.³² Detta handlar om de rättigheter och skyldigheter som hänger samman med en speciell position i samhället.³³

Positioner kan definieras i termer av generella samhällliga förväntningar som riktas mot en särskild position.³⁴ Rollen definieras i sin tur som förverkligandet eller realiserandet av de förväntningar som riktas mot positionsinnehavaren.³⁵ Vi skiljer även på tillskrivna och förvärvade roller.³⁶ Tillskrivna roller är egenskaper som sammankopplas med en särskild individ. Egenskaper kan exempelvis avse en persons kön, ålder eller etnicitet. Förvärvade roller är egenskaper som rollinnehavaren förvärvat på eget initiativ genom exempelvis utbildning eller profession. Vidare kan vi tala om olika former av rollkonflikter.³⁷ Konflikter inom och mellan en

individens olika roller visar sig i form motstridiga förväntningar. Intra-rollkonflikter handlar om att en rollinnehavare möter motstridiga förväntningar inom ramen för en och samma roll. Inter-rollkonflikter uppstår när en rollinnehavare upplever konflikt mellan olika roller som denne innehar.³⁸

En social roll kan beskrivas som den normuppsättning som styr en individs uppträdande i olika sociala sammanhang. En roll agerar aldrig avskild från andra roller utan ingår alltid i ett segment, det vill säga grupper av roller.³⁹ Rollen kan förklaras genom sin komplementära position inom segmentet. En annan aspekt är att roller har referensgrupper i vilka rollen ingår och som avgör vilka rollförväntningar som riktas mot rollen. Vi kan här skilja mellan rollinnehavarens handlingar (rollbeteende) och dennes utseende och egenskaper (rollattribut).

I rollteorin ligger även olika typer av förväntningar.⁴⁰ Förväntningar kan ha en tvångsmässig karaktär och sanktioner sker genom lagstiftning. Pliktförväntningar är socialt tvingande där sanktioner kan innebära starkt ogillande, utstötning eller utfrysning ur gruppen. Pliktförväntningar kan även medföra rakt motsatta sanktioner, till exempel sympati och uppskattning.⁴¹ Kan-förväntningar avser prestationer som utförs av rollinnehavaren men som inte förväntas inom ramen för rollen. Sanktioner för rolluppfyllelse är ofta positiva och bygger på uppskattning till följd av handlandet.

1.6 Uppdraget och studiens syfte

Den grundläggande ambitionen med det projekt som denna rapport är en del av var att följa, granska och bidra till att utveckla det Romska samrådet i Linköpings kommun. Vi forskare hade som inledande syfte att följa aktiviteterna kring och i Samrådet. Vårt konkreta uppdrag var att under våren 2017 genomföra intervjuer med ett urval ledamöter i Samrådet och medverka som observatörer vid en samrådsprocess.⁴² Under hösten 2017 skulle detta förfarande upprepas. Efter varje samrådsprocess skulle vi tillsammans med den ansvariga tjänstemannen diskutera vad vi forskare kommit fram till.

När vi ser tillbaka på vad som sedan hände kan vi konstatera att det inte riktigt blev såsom vi och kommunen hade planerat och kommit överens om. Den relativt strama och så som vi trodde klara forskningsdesignen spred ut sig åt olika håll. Det Romska samrådet i Linköping var mer dynamiskt och oförutsägbart än vad vi forskare trodde när vi gick in i detta projekt. Förutom grunduppdraget har vi följt två extra samrådsprocesser och även deltagit i andra möten som vi värderat som viktiga. Därutöver har diskuterat våra resultat och slutsatser med företrädare från de romska grupperna.

SYFTET med den här rapporten är att beskriva och analysera Romskt samråd i Linköping. Det är vår förhoppning att texten bidrar till att utveckla dels Samrådet i Linköping och dels inspirerar andra kommuner som antingen redan arbetar i liknande former eller som planerar att starta upp samrådsverksamhet.

2. Vetenskapliga grunder och metod

Granskningen av Linköpings Romska samråd utgår från en kvalitativ utvärderingsmetodik. Typiskt för detta perspektiv är att man antar en induktiv och teorigenererande ansats snarare än en deduktiv och teoriprovande. En induktiv ansats söker information på bred front och på ett mer förbehållslöst sätt än en deduktiv. I praktiken handlar det om vilken typ av information som samlas in och hur man tänker sig att data kan svara på studiens syfte och forskningsfrågor.⁴³ Vi har arbetat med en induktiv och kvalitativ design där en teoretisk förståelse har vuxit fram under studiens gång. I praktiken har det inneburit att vi som forskare utarbetat olika intervjuguides för olika intervjugrupper som inte i förväg har baserats på olika teorier och begrepp. Ett antagande i detta sammanhang är att forskningsmiljön är alltför föränderlig för att kunna förklaras med hjälp av olika teorier och statistiska samband. Ett exempel på denna dynamik är att Samrådets deltagare skiftat under studietiden. I våra intervjuer kunde vi också konstatera att projektets problem definierades annorlunda mellan olika informantgrupper. En statistisk hypotesprovande ansats med hjälp av en enkätstudie riktad mot projektets kärnfrågor hade haft svårt att fånga en dynamisk situation fullt ut.

Projektpraktiken är levande och föränderlig. För att kunna spegla en dynamisk praktik på ett relevant sätt har vi som forskare valt en induktiv ansats som öppnar upp för denna ”realitetens flexibilitet”. Den induktiva ansatsen bygger i sin tur på vår uppfattning om att projektmiljöns verklighet kan förstås utifrån ett konstruktionistiskt perspektiv.⁴⁴ Det innebär i korthet att det är alla de människor som arbetat med projektet Romska samråd som skapat förutsättningarna. Projektmiljön är således en social verklighet som konstruerats genom interaktioner, det vill säga genom diskussioner mellan olika grupper av aktörer, möten mellan olika tolkningsperspektiv och förhållningssätt, samt de överenskommelser, regler och rutiner som utarbetats inom projektet. Det är denna konstruktion av projektet som vi forskare försöker beskriva – inte en objektiv verklighet av naturen given, utan en projektmiljö som är social, organisk, spretig och mångfacetterad.

Det är typiskt för en induktiv ansats att den teoretiska förståelsen spelar en mindre roll vid studiens början, men att den får en allt större betydelse i en retrospektiv betraktelse.⁴⁵ En teoretisk aspekt är den forskning som finns om romsk inkludering. En annan är synen på kunskap, både som en konsekvens av projektets arbete, till exempel gemensamma dokument men också som en del av den egna utvecklingen och självreflektionen inom projektet. En annan teoretisk aspekt ligger inom det rollteoretiska perspektivet. Denna projektrapport presenterar således resultat och konklusioner baserade på teoretisk förståelse som uppstått under studiens gång, men som inte föregått studien.

2.1 Datainsamling i projektet

I granskningen av Linköpings Romska samråd har vi använt olika former av metoder för datainsamling. Framförallt har vi arbetat med observationsstudier (etnografi) och kvalitativa intervjuer, men här finns också drag av samtalsanalyser. Inom den kvalitativa forskningstraditionen finns även andra användbara metoder för datainsamling. Man kan exempelvis använda diskursanalys som perspektiv eller arbeta med dokument, texter och bildmaterial som datakällor. Vi har använt observationer och kvalitativa intervjuer då detta tillvägagångssätt är flexibelt och följsamt och för att vi tror att denna metod av datainsamling kan svara på forskningens syfte.

I samband med observationerna har vi gjort fältanteckningar, det vill säga anteckningar från formella möten, informella samtal tillsammans med enklare händelse- och miljöbeskrivningar. Generellt kan sägas att den etnografiske forskaren deltar i olika sociala sammanhang och söker en förståelse för dessa sociala interaktionssituationer.⁴⁶ Forskarens roll kan variera från helt passiv till mer deltagande i de aktiviteter som studeras. Graden av deltagande kan även kopplas samman med frågan om naturalism. Den ”naturliga interaktionen” kan störas eller påverkas av forskares närvaro. Det innebär att även forskarna blir medaktörer i den sociala konstruktionen. Vi utesluter inte att våra observationer av mötena har inslag av så kallade *reaktiva effekter* till följd av vår närvaro. En faktor som i någon mån balanserar forskarnärvaron är den tid som tillbringas i forskningskontexten. Vi ser här en acceptans av vår närvaro och en ökande tillit till vår forskarroll för samtliga aktörer under studietidens gång.

Vanligen förekommer tre huvudformer av intervjutyper inom den samhällsvetenskapliga forskningen.⁴⁷ Den informella konversationstypen liknar ett vardagligt samtal utan förutbestämd riktning emedan den strukturerade intervjutypen mer påminner om en verbal enkät. Ett mellanting utgörs av den semi-strukturerade intervjun som karaktäriseras av öppenhet för informanternas intressen men samtidigt bidrar med viss struktur. Den kvalitativa forskningsintervjun söker svar på vilka olika uppfattningar, åsikter och attityder som finns hos de olika informantgrupperna. Fokus i analysen ligger på de föreställningar som finns hos projektets informanter. Intervjuerna baseras på en flexibel och öppen hållning. Det innebär att det i första hand är informanternas berättelse som styr samtalet snarare än sökandet efter svar på en uppsättning fasta frågor. Intervjuerna har exempelvis baserats på olika intervjuguider där ett antal översiktliga teman styr våra intressen. Dessa semi-strukturerade intervjuer har under uppdragets gång fått en alltmer inriktad och styrande karaktär mot frågeställningar som ansetts viktigare än andra.

En inriktning på vad som brukar kallas ”mjuka frågor” har varit relevant för studien. Det har framförallt handlat om att ta informanternas perspektiv. Det kan beskrivas som en form av samspel mellan forskare och informant på informantens villkor. Intervjuer har exempelvis skett i anslutning till informanternas egen arbetsmiljö. Att mötas i den konkreta projektmiljön bidrar till att bättre tillvarata informanternas perspektiv snarare än forskarens perspektiv.⁴⁸ Det har även varit viktigt att inte använda akademins värderingar eller universitetsvärldens teoretiska perspektiv i intervjuerna. Genomgående i de olika intervjuerna finns en strävan efter en mer neutral position, sympati och förståelse för informanternas berättelser. Det har inneburit att vi

har sökt en kontextuell förståelse för projektets vardag. En annan aspekt är processens utsträckning i tid. En traditionell surveyundersökning speglar vanligen den rådande situationen här och nu. Vi har genom vår metoddesign valt att försöka spegla de karaktäristiska dragen hos processen.

2.2 Tolkning och förförståelse

Inom kvalitativ metod i allmänhet och i synnerhet när det gäller intervjuer ställs forskaren inför behovet att försöka förstå olika utsagor. För att förstå informanternas berättelser krävs således någon form av tolkning. Kvale menar att det är när vi har tolkat som vi förstår innebörden av vad som sägs och det är först då dessa uttalanden framstår som meningsfulla.⁴⁹ Vilken tolkning som görs (vi kan ju faktiskt missförstå varandra) bygger på forskarens egen erfarenhet, eller förförståelse som denna form av kunskap kallas inom Hermeneutiken. Vår förförståelse bygger på erfarenheter som följeforskare och utvärderare inom många olika former av projektverksamheter. En central förförståelse bygger på projektsammanhang med inriktning mot arbetsmarknad eller utbildning. En annan förförståelse kommer från vårt arbete som lektorer på Linköpings universitet. Förförståelse är något värdefullt som underlättar tolkning, förståelse och meningsskapande men är också något som man tillfälligt måste sätta åt sidan för att inte genomsyras av sina egna värderingar.

I studien har romska aktivister, politiker och tjänstemän kopplade till projektet utgjort studiens urval. Urvalet är selektivt och har baserats dels på kunskap om projektet och dels om en önskan om att delta i studien. Observationer har skett av samtliga berednings- och samrådsmöten under studiens avtalade tid. Intervjuer har genomförts kontinuerligt under samma period.

2.3 Validitet, reliabilitet och generaliserbarhet

En studies validitet ses traditionellt som en fråga om metodens giltighet, riktighet och trovärdighet. I kvalitativa studier kan validitet handla om en överensstämmelse mellan innehållet i observationer och intervjuer och den ursprungliga avsikten med studien. Speglar resultat och slutsatser vad som avsågs att studera från början? Vi ser att slutsatserna står på en valid grund och att det finns en användbarhet bortom studien. Resultaten har prövats genom presentation och diskussioner med aktörer under projektets gång. Inom kvalitativ metod menar forskare att en studies validitet också är en fråga om hantverksskicklighet.⁵⁰ En strävan har varit att hålla en hög grad av kontroll över studiens olika moment. En del av hantverksskickligheten och därmed studiens validitet ligger i att ha ett kritisk och reflekterande tillvägagångssätt. En kommunikativ validitet har sökts genom att utsätta resultaten för kritisk insyn. Slutligen kan studien anses ha en pragmatisk validitet då resultaten kan få en praktisk nytta inom likartade projekt med fokus på romsk inkludering.

Frågan om validitet tangerar tanken om generalisering. Det finns ofta förväntningar på att en studie ska kunna generaliseras. Vanligen ses möjligheten att dra slutsatser från en studie till en annan vara avhängigt urvalsförfarandet. Ett icke slumpmässigt, ett alltför snävt eller litet urval minskar möjligheterna att göra slutsatser om det större sammanhanget. Det kan anses rimligt

att kunskap från projektet kan ge vägledning för utvecklingen av andra likartade projekt. Denna möjlighet att generalisera bygger på att projektet inte är helt unikt och att erfarenheter från projektet kan överföras till andra liknande projekt på lokal, regional och nationell nivå. Det är en form av generalisering som stöds av studien.

När det gäller reliabilitet finns en strävan om att inte leda frågor eller att förutsätta en särskild form av svar. Intervjuerna är genomförda tillsammans och vi har arbetat med identiska intervjuutskrifter (transkriberingar) och med samma uppsättning fältanteckningar. Kodningsarbetet har diskuterats och korrigerats sinsemellan oss som forskare och såväl tolkningar som konklusioner har utsatts för kritisk insyn och reflektion. Vi har efter bästa förmåga strävat efter att motarbeta en godtycklig subjektivitet.

2.4 Forskningsetik

I allmänhet tar man inom samhällsvetenskaplig forskning hänsyn till fyra olika kriterier. Studien bygger på att information om forskarmedverkan har utgått till samtliga aktörer vid projektets olika möten. Information om syftet med forskningen har delgetts såväl skriftligt som muntligt och samtycke om deltagande i studien har inhämtats av samtliga aktörer. Frågan om konfidentialitet är mer komplicerad. Inom samhällsvetenskaplig forskning undviker forskaren att namnge informanter eller på annat sätt avge information som gör att tredje man kan identifiera enskilda aktörer. Det är en princip som stöds av denna studie, vilket innebär att informanterna inte avsiktligt namnges. Full konfidentialitet kan dock inte utlovas då mötesprotokoll och information om deltagande aktörer är offentliga handlingar.

3. Romskt samråd i Linköpings kommun

Kommunen har sedan man sökte för och senare blev utsedd till Pilotkommun 2012 arbetat på olika sätt med Romsk inkludering. Tydliga insatser har varit Brobygggarverksamheten och det sociala områdesarbetet Vårt Nygård.⁵¹ I slutet av pilotperioden (2015) fick kommunen en möjlighet att utöka inkluderingsarbetet. Sveriges kommuner och landsting (SKL) sände en förfrågan till pilotkommunerna om de ville arbeta med och starta upp Romska samråd. Syftet med Samrådet skulle vara att på strategisk och operativ nivå ytterligare öka romernas delaktighet och inflytande i lokalsamhället.⁵²

Samrådets första möte var i december 2016. Inför detta möte hade kommunen tillsammans med Romska företrädare diskuterat upplägg och innehåll. Samrådet skulle bestå av två politiker från majoriteten och en från oppositionen. Samtliga (i Linköping kända) Romska grupper skulle få välja och utse två representanter vardera. Dessa skulle få ekonomisk ersättning för mötestiden. Det togs fram en processkarta ”Romska samrådets uppdrag, struktur och medlemmar”:⁵³

Fem samråd och lika många beredningsmöten hölls under 2017 fram till våren 2018. För att ge läsaren en god bild och förståelse av dessa möten beskrivs de relativt detaljerat. Eftersom vi inte följde det första samrådsmötet kommer vi i denna del beskriva de fyra senaste – låt oss kalla dem för samrådsprocesserna. Underlaget är observationer och intervjuer, kallelser och mötesprotokoll från kommunen samt informella samtal i anslutning till de olika mötena. Vi gör inte anspråk på att i detalj återge allt som avhandlades på mötena utan vi försöker ge sammanfattande bild av respektive samrådsprocess utifrån våra forskarögon. Inför varje samrådsprocess

har även representanter från Resandegruppen bjudits in, men under den tid som vi följde Samrådet var det aldrig någon från denna grupp som närvarade. Samtliga personnamn är fiktiva.

3.1 Samrådsprocess 1

Beredningsmötet var i början av maj. Två romska representanter från gruppen Balkanromer⁵⁴, ordföranden och den ansvariga tjänstemannen (i fortsättningen kallad för den sakkunniga) närvarande. Mötet hölls i stadshuset i ett stort konferensrum. Agendan för mötet var att aktualisera och intensivifiera arbetet med Handlingsplanen för romsk inkludering. På schemat låg också att bestämma innehållet för nästa Samråd. Strax innan mötet lämnade de romska representanterna av olika anledningar återbud. Mötet blev trots detta av. Ordföranden och den sakkunniga diskuterade så gott de kunde utifrån den förutbestämda agendan.

Till Samrådet som inföll i juni strax innan sommaresemestern var desto fler närvarande. De tre politikerna, direktören från kommunledningsförvaltningen, två romska representanter, Alen och Baskin, från Balkangruppen (som båda var nyvalda), den sakkunniga och en inbjuden tjänsteman från förvaltningsorganisationen. Ingen representant från de finska romerna närvarade. Två inbjudna tjänstemän från förvaltningsorganisation hade meddelat förhinder. Mötet hölls i ett stort konferensrum. Ordföranden öppnade mötet genom att hälsa alla välkomna.

Det första som avhandlades var hur den tidigare framtagna Handlingsplanen för Romsk inkludering skulle uppdateras och utvecklas. Diskussionen resulterade i ett beslut att även de romska grupperna ska vara representerade i den arbetsgrupp som innan detta Samråd bestod av tjänstemän från förvaltningarna. En av de romska representanterna efterlyste att det är viktigt att hämta in synpunkter på handlingsplanen från hela den romska gruppen, från såväl yngre som äldre och från både män och kvinnor. Därefter informerade den inbjudna tjänstemannen – angående en förfrågan från Samrådet innan – hur arbetet med en utbildning av romska kulturer och levnadssätt till skolpersonalen fortlöpte. Sedan resonerades det mer öppet kring hur Samrådets aktiviteter, beslut och diskussioner kunde förmedlas och spridas ut till de romska grupperna. Som övrig punkt en representant från balkangruppen hur arbetet gick med de nya Brobyggartjänsterna, vilket för romerna som vi kommer att se en är viktig och återkommande fråga. Efter en kort diskussion om detta avslutade ordföranden mötet genom att boka in tider för nästa samrådsprocess.

Överlag upplevde vi som forskande observatörer mötesklimatet som öppet och framåtblickande. Ordföranden fördelade ordet och samtliga närvarande deltog med frågor och synpunkter. Det fanns en positiv energi i konferensrummet.

3.2 Samrådsprocess 2

Nästa process inleddes med ett beredningsmöte i mitten av september. Närvarande var ordföranden, Baskin från Balkangruppen och en ersättare för den sakkunniga.⁵⁵ Mötet håller på i cirka 30 minuter och inleds med att Baskin lyfter ett antal frågor som hemspråksundervisning, nyrekrytering av Brobyggare och ”öronmärkta” praktikplatser för Romer. Detta är frågor som

har diskuterats i romernas (läs Balkangruppens) egna forum. Ordföranden håller med om att detta är viktiga frågor, men föreslår att skolfrågorna diskuteras på ett Samråd och jobbfrågorna på ett annat. Det diskuteras sedan om hur den Romska nationaldagen ska firas: Kan kommunen hjälpa till med något undrar ordföranden. Mötet avslutas genom en ömsesidigt framtagen agenda för nästa Samråd.

Samrådet inföll två veckor senare, i slutet av september. Närvarande denna gång: Politikerna från majoriteten, Baskin och en nyvald representant för Balkangruppen Houman. Med var också en representant från de finska romerna Roni, den sakkunniga, två inbjudna tjänstemän från två olika förvaltningar samt en åhörare från Balkangruppen. De som saknades var således oppositionspolitikern och direktören.⁵⁶ Mötet var även denna gång i ett av Stadshusets konferensrum. Ordföranden öppnar mötet. Det första som diskuteras är hur kunskapen om romsk kultur ska bli bättre hos allmänheten. På det förra Samrådet diskuterades föreläsningar för barnomsorg- och skolpersonal. Tjänstemannen från aktuell förvaltning meddelar att arbetet med detta är försenat. Houman undrar över vilka som ska bjudas in som föreläsare. Kommer det vara Romer som föreläser eller någon från kommunen är en annan fråga som dyker upp. Både Baskin och Houman är här klara och tydliga med att de tycker att det är dags att detta blir av nu. Houman ställer sedan en fråga om hur det är tänkt att de romska brobyggarna ska involveras i arbetet med föreläsningarna. Tjänstemannen meddelar här att denne får återkomma i frågan.

Nästa punkt föder mycket diskussion. Den handlar om modernmålsundervisning och det är en komplicerad fråga visar det sig. Houman menar att modersmålsundervisningen är en av de viktigaste frågorna för de romska grupperna. Diskussionen blir livlig och de inbjudna tjänstemännen turas om att påtala att frågan är komplicerad och svårhanterlig. Ordföranden träder in och menar att på Samrådet är det viktigt att diskutera på strategisk nivå, men tillägger att hemspråksfrågan kan skrivas in som en punkt i Handlingsplanen. Mötet går vidare med ytterligare en diskussion om Brobygggarverksamheten. Baskin talar i klartext här: Vi måste få ordning på detta. Tjänstemannen i fråga meddelar att denne tar frågan med sig till förvaltningen. Ordföranden instämmer med romernas önskemål om betydelsen av en fungerande brobygggarverksamhet. Mötet avslutas med att den sakkunniga gör en sammanfattning av en nyutkommen Statlig utredning.⁵⁷

Till skillnad från det förra Samrådet har det andra ett tuffare klimat. Ärendena diskuteras mer skarpt och de olika parterna talar tydligt utifrån sina olika utsiktspunkter. Ordföranden får kämpa för att föra diskussionen vidare. De Romska representanterna från Balkangruppen är mer krävande och förmedlar tydligt att de tycker att det är dags att det händer saker i praktiken också.

3.3 Samrådsprocess 3

När det var tid för nästa process är vi framme i mitten av november. Beredningsmötet leddes denna gång av den andra politikern från majoriteten. Platsen var återigen i Stadshuset. Närva-

rande var också Baskin och Roni samt den sakkunniga. Mötet inleddes med att återigen diskutera Brobygggarverksamheten. Baskin förklarade ånyo sin oro över vad som kommer att hända. Man tycker helt enkelt att verksamheten inte fungerar.⁵⁸ Den sakkunniga och politikern betonar här att denna fråga inte är av strategisk karaktär och således inte är något som bör prioriteras på Samrådet. Baskin står dock på sig och menar att det visst är en viktig fråga när det gäller Romsk inkludering. Samtalet går sedan vidare, man diskuterar Handlingsplanen och bestämmer sig för att arbeta vidare med frågan om hur kunskapen om de romska kulturerna ska bli bättre i samhället.

Tre veckor senare var det dags för samråd i Stadshuset. Salen var välfylld. Ordföranden var dock förhindrad att delta. Mötet leddes av den andra majoritetspolitikern. De tre representanterna från de två romska grupperna var också närvarande. Den sakkunniga hade bjudit in fyra tjänstemän från lika många förvaltningar. Oppositionspolitikern var också närvarande. Några dagar innan mötet hade politikerna och de romska representanterna författat en skrivelse för att ”få det till protokollet” att Samrådet är bekymrat över vad som kommer att hända med Brobygggarverksamheten:

Vid det Romska samrådet 28 september 2017 informerades om att de tre brobyggare som arbetar i skolan ska få sina tjänster på tre olika skolor och vara kopplade till respektive rektor. Den 13 november 2017 hölls ett öppet möte i Skäggetorp där romer träffade Samrådet. Vid mötet lyfte romska brobyggare att de är oroliga för planen för deras arbete. De önskar att de skulle få vara med och diskutera hur deras insatser organiseras för att komma till så mycket nytta som möjligt för de romska eleverna. Utifrån Samrådets syfte att öka romers inflytande och delaktighet vill vi förmedla denna oro till utbildningsförvaltningen, och be er att diskutera frågan med de romska brobyggarna.⁵⁹

På mötet skickades skrivelsen runt för påskrift av de ordinarie ledamöterna. Efter diverse turer lovade den inbjudne tjänstemannen att ta frågan om Brobyggare vidare till sin förvaltning och berörda politiska nämnder. Nästa ärende var Handlingsplanen. Det framkommer mellan raderna att politikerna önskade att planen borde vara klar vid det här laget.⁶⁰ En relativt byråkratisk och teknisk diskussion inleds mellan de inbjudna tjänstemännen och den sakkunniga. Man diskuterar planens innehåll, men också utformningen av de olika målen – ska det finnas indikatorer och hur ska de mätas? Den sakkunniga föreslår slutligen att man (Handlingsplansgruppen) tillsammans med två romska representanter, tittar igenom Handlingsplanen.

Sedan framför Houman en önskan om att ”öronmärka” feriejobb eller ”100-jobb”. Tjänstemannen från den berörda förvaltningen lovar att ta frågan med sig. Härnäst följer några ärenden som handlar om olika aktiviteter för att synliggöra och sprida kunskap om Samrådets arbete. Den sakkunniga får i uppdrag att arbeta vidare med dessa. Mötet avslutas genom att ta beslut om att bjuda in en expert på romsk inkludering från Länsstyrelsen i Stockholm.

Denna samrådsprocess möter upp de krav på konkret aktivitet som de romska representanterna ställde vid den förra processen. Brobygggarfrågan resulterade i en skrivelse och arbetet med

Handlingsplanen gick framåt. Diskussionerna präglades av en problemlösande ton och de inbjudna tjänstemännen svarade på de frågor som ställdes. Samtidigt kunde vi forskare se en mer byråkratisk ton framträda – något vi inte identifierat tidigare. De inbjudna tjänstemännen använde en språkdräkt som vi forskare, Baskin, Houman och Roni inte riktigt kände sig hemma i.⁶¹

3.4 Samrådsprocess 4

Den sista processen som vi följde inleddes i mitten av februari. Vi var i ett litet mötesrum i Stadshuset. Ordföranden var nu tillbaka. Övriga deltagare var Baskin, den sakkunniga och en av de till samråden vanligen inbjudna tjänstemännen och dennas chef. Anledningen till att detta möte frångick de gängse procedurerna och varför två tjänstemän hade bjudits in är för oss forskare oklara. Det som hände var att chefen mycket klart och tydligt redogjorde för att man, när det gäller vissa skrivningar i Handlingsplanen, uttalar sig i strid mot vad som stipuleras i Skollagen. Följande skrivelse gällde det:

2.4 Tillse att barnen erbjuds relevant läxstöd/utbildningsstöd i skolan.

2.5 Anpassad studie- och yrkesvägledning.⁶²

Enligt chefen kunde dessa formuleringar uppfattas som att gruppen romska barn ges fördelar som inte andra grupper (som har liknande behov) får. I skollagen ska alla, menade chefen, behandlas lika. Innan vi går vidare redovisar vi den formulering som förvaltningen sedan tillstyrkte:

2.4 Beakta följande i anslutning till nationella styrdokument och regleringar på utbildningsområdet:

- elevernas rätt till särskilt stöd och läxhjälp.
- studie- och yrkesvägledning, till exempel med hjälp för att förstå information
- möten med föräldrar för att ge information och samtala om skola/skolsystem samt rättigheter och skyldigheter.⁶³

När chefen fick detta sagt lämnade denne helt sonika mötet. Baskin och vi forskare undrade vad vi nyss hade bevittnat. Energin förändrades i rummet till det negativa. Ordföranden tog dock snabbt ordet och mötet fortsatte utifrån agendan. Mötet avslutades med att bestämma dagordningen för nästa Samråd.

Den här gången hade en lokal mitt emot Stadshuset bokats. Den första timmen skulle ägnas åt samrådsfrågor. På den andra skulle vi forskare presentera vad vi kommit fram till hitintills.⁶⁴ Närvarande var ordföranden, de två andra politikerna, Baskin, Houman och Roni, den sakkunniga och fem tjänstemän från olika förvaltningar. Om vi forskare upplevde att det fanns tendenser i det förra Samrådet till en byråkratisk språkdräkt så blev det nu ännu tydligare. Det diskuterades hur Samrådet skulle göras synligare i kommunen och hur arbetet med Handlingsplanen fortskred. Frågan om de ”öronmärkta” feriejobben togs återigen upp och återigen var svaret

från tjänstemannen att denne skulle ta med sig frågan. Sedan beslutade man att skriva en debattartikel i anslutning till den Romska nationaldagen den 8 april. Denna del av mötet avslutades med ett beslut om att ledamöter från Samrådet skulle gå ut till nämnderna och informera om romsk inkludering i allmänhet och Samrådet i synnerhet.

I dessa diskussioner var det främst de inbjudna tjänstemännen och den sakkunniga som hade ordet. De romska representanterna höll en låg profil. Vi forskare upplevde det som att mötet hade fått en mer professionell och effektiv karaktär på bekostnad av dialogen mellan romska representanter och politiker. Å andra sidan var det just effektivitet och handlingskraft som romerna önskade vid de förra samrådsprocesserna. Innan vi går vidare i rapporten med de analyserande och diskuterande delarna ställer vi nedan upp debattartikeln som publicerades i den lokala tidningen den 8 april:

Fler romer ska känna sig delaktiga på riktigt

Ska vi ha ett inkluderande samhälle behöver romer få en chans att delta på riktigt. Politiker och romer behöver jobba tillsammans. Det gör vi sedan två år i Linköpings kommun. Vi vill att Linköping ska bli ett föredöme inom romsk inkludering. I minst 500 år har romer levt i Sverige. Romer är ett av våra svenska minoritetsfolk och den 8 april firar vi romernas nationaldag. 500 år är en lång tid som tyvärr har präglats av diskriminering och förföljelse. På 1600-talet fanns till exempel en lag om att romska män skulle hängas medan kvinnor och barn utvisades. Mellan 1914 till 1954 hade Sverige ett inreseförbud för romer, trots brinnande världskrig där romer mördades i koncentrationslägren. Det dröjde så långt som till 1959 innan romer fick rösträtt. Under samma tid fick romska barn rätt att gå i skolan.

Lyckligtvis är situationen betydligt bättre i dag, mycket tack vare människorättskämpar som Katarina Taikon och Rosa Taikon. Sedan flera årtionden har romer samma rättigheter som övriga medborgare. Svenska myndigheter ska värna den romska kulturen, minoritetsspråken och se till att alla nationella minoriteter har inflytande i samhället.

I Linköpings kommun har vi sedan två år ett samråd mellan romer och politiker där målet är att få fler romer att känna sig delaktiga i samhället. Fler ska nå egen försörjning, känna framtidstro och känna att det är lätt att komma med förslag om hur Linköpings kommun kan ge bättre förutsättningar för den romska gruppen. Eftersom vi jobbar tillsammans – romer och politiker – sätter vi gemensamt agendan och delar makten och ansvaret. De romska representanterna är demokratiskt valda inom den romska gruppen. Vårt arbete behövs, för tyvärr finns fortfarande en omfattande diskriminering. Vi hör återkommande om människor som blir bortvalda på bostadsmarknaden, som möts av misstänksamhet när de handlar, tar in på hotell eller äter på restaurang. Det gör att många romer döljer sin identitet.

Vi uppmanar alla att fundera över invanda föreställningar och strukturer, och är inte nöjda förrän Linköpings kommun blivit ett föredöme inom romsk inkludering. Fler romer behöver klara skolan. Fler behöver bli hörda och ta plats på viktiga poster i samhället. Dit når vi genom att fortsätta låta romer delta på riktigt.⁶⁵

4. Analys

I denna del kommer det Romska samrådet att analyseras och diskuteras. Vi forskare vill först konstatera att bara det faktum att Linköping har ett pågående samråd med romer är positivt. Kommunen har visat och visar en politisk vilja att förbättra levnadssituationen för de Romska grupperna. Linköping har vidare varit transparenta och öppna i kontakten med oss forskare. Det bör också nämnas att det i en diskussion om medborgarinflytande och delaktiggörandeprocesser finns flera olika analytiska ingångar och perspektiv. I analysen har vi forskare valt att granska samrådsprocesserna utifrån de begrepp och teorier som vi presenterade i denna rapportens inledning. Vi har genom att använda dessa strävat efter att förstå de olika samrådsparternas intressen, roller, villkor och förutsättningar. Låt oss börja med att diskutera kring vilka röster och i förlängningen livsvärldar som varit delaktiga och inflytelserika i samrådsprocesserna.

4.1 Delaktiga och odelaktiga livsvärldar

I intervjuerna och när vi har observerat uppfattar vi att de romska företrädarna ser en viktig uppgift i att förmedla hur livet ser ut för många romer. De pratar om strukturell diskriminering på arbets- och bostadsmarknaden, men också om mer vardaglig diskriminering som att man blir misstänkliggjord i butiker och på restauranger. På ett sätt framträder här en romsk livsvärld som många av oss kanske tror sig ha insikt i, men i själva verket har vi som inte har egna erfarenheter svårt att förstå känslan av att möta *de andras* misstänksamma blickar. Vid ett samrådsmöte berättade Roni följande berättelse:

Några gånger i veckan brukar jag gå och basta vid motionscentrumet. Jag blir nästan jämt utsatt för trakasserier. Om det inte handlar om att de klagat på att jag inte stänger dörren ordentligt efter mig så sätter de sig inte i närheten av mig. Och så är det hela tiden för mig. Var jag än går så stirrar de på mig. Vi romer lever med detta varje dag och det är så tröttsamt.⁶⁶

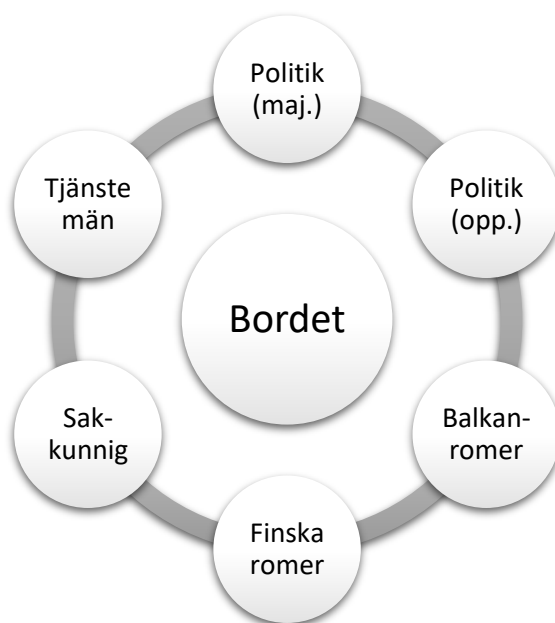
Vid sidan eller kanske mitt i denna beskrivna vardag står politikerna med ett ansvar för att garantera likvärdighet, jämlikhet och jämställdhet. Detta är dock en uppgift som politikerna har mot samtliga grupper och invånare i kommunen. Återkommande har vi forskare hört och läst att ett alltför resurskrävande arbete mot en specifik grupp, exempelvis romer, riskerar att missgynna andra grupper med liknande behov, men kan också bidra till att ytterligare stigmatisera i det här fallet romerna.

Politikerna position såsom folkets representanter är komplex. Det är många intressen och särintressen som de behöver hantera i vårt individualiserade, multietniska, mångkulturella och dynamiska samhälle. Utifrån deliberativa aspekter finns många grupper som behöver få hjälp med att ge sina röster hörda. De romska gruppernas röster kommer alltså "bara" från en av de många andra livsvärldar som politikerna och givetvis även tjänstemännen är ålagda att ta hänsyn till i beslutsprocesserna. För att ytterligare belysa denna problematik tar vi hjälp av en tjänsteman:

Jag var på ett möte där vi diskuterade framtida välfärdsstrategier inom kommunen. Vi pratade om vilka grupper vi behövde fokusera på och rikta särskilt stöd till i framtiden. Det var nästan som att jag och flera andra tyckte att frågan var felställd. Någon framförde att vi istället skulle ta reda på vilka grupper som INTE behövde tidiga stödinsatser.⁶⁷

På tal om tjänstemännen är även deras tjänstemannavärld intressant. Vi forskare har upplevt att några av de inkallade tjänstemännen verkar som kommunens *frontlinjesoldater* som sänds ut för att ta på sig alla svåra och komplexa frågor. Andra har vi sett fungera som *spejare* som varit med på Samrådet för att bara observera och lyssna. Slutligen har vi kommunala tjänstemän som den sakkunniga som behöver ha en förmåga att röra sig inom och mellan dessa världar. Lite längre fram i texten diskuterar vi den sakkunniga mer utförligt.

Oavsett epitet företräder och delaktiggör romerna, politikerna och tjänstemännen olika livsvärldar. Vi kan benämna detta som att de till sammanträdesbordet tar med sig respektive världsnormer, kultur och intressen. Ibland sammanfaller världarnas intressen och ibland gör dem det inte. I fortsättningen analyseras de olika livsvärldarna som om att dessa framträder som positioner och roller runt sammanträdesbordet. Och det är de enskilda deltagarna som vi menar bär fram respektive positions intressen till sammanträdesbordet:

Den första positionen utgörs av Balkanromerna som i huvudsak representeras av Baskin och Houman. Återkommande poängterar de att dem först och främst företräder deras grupp. Balkanromerna, menar de, behöver hjälp och stöd med att etablera sig på arbetsmarknaden. Båda har starka och väl underbyggda argument när de talar på mötena. Som företrädare för sin grupp gör de ett bra jobb.⁶⁸ Nästa position – de finska romerna – är inte lika starkt företrädd runt bordet. Roni tar inte ordet med samma lätthet som Baskin och Houman, vilket leder till att frågor som Ronis grupp kan uppfatta som särskilt viktiga inte diskuteras på Samrådet.⁶⁹

Majoritetspolitikerna utgör nästa position. Den består av ordföranden och dennas majoritetskollega. På mötena signalerar de politisk vilja och betonar att arbetet med romsk inkludering fortsatt behöver stärkas. De är noga med att poängtera den politiska praktikens villkor och att de inte bestämmer över det dagliga och konkreta kommunala arbetet. Detta blir tydligt när Brobyggarverksamheten diskuteras. Ordföranden påpekar gång på gång att denna som politiker inte kan bestämma över var brobyggartjänsternas ska förläggas eller vem som ska anställas. Den andra politiska positionen representeras av en oppositionspolitiker som utifrån våra analyser inte nämnvärt deltar aktivt i samrådsprocesserna. Samrådet är först och främst något som majoritetspolitikerna driver.

Sedan företräds den kommunala förvaltningspositionen av de inbjudna tjänstemännen. De har ingen enkel uppgift. För det första får dessa representanter frågor av de ordinarie ledamöterna som de själva inte har beslutanderätt över, vilket förklarar att deras svar oftast måste bli att *jag tar den frågan med mig*, det vill säga till förvaltningen. Som enskilda tjänstemän är de försiktiga med att utlova något konkret. Vi ser här att karaktären på denna position är problematisk. Företrädarna antas – framförallt av de romska företrädarna – ha fler konkreta verktyg än vad de någonsin har eller och kommer att äga. För det andra representerar tjänstemännen en byråkratisk organisation där deras handlingsutrymme styrs av byråkratiska principer. Ett tydligt exempel på tjänstemannapositionen såg vi när en av tjänstemannens chefer – *ett högre befäl* – materialiserade Skollagens portalparagrafer. Sist ut har vi den sakkunnigas position. Den sakkunniga företräder i teorin Samrådet i sig såsom varande ett eget organisatoriskt objekt. Det är den sakkunniga som representerar långsiktigheten och stabiliteten i detta gränsöverskridande Romska samråd.

På samrådsmötena positionerar sig således företrädare från olika livsvärldar. Förutom att de alla på något sätt arbetar med romsk inkludering har de olika motiv och intressen för att sitta där. Dels beroende på vilka livsvärldar de representerar och dels beroende på subjektiva aspekter. Medan politikerna ser Samrådet i sig som ett viktigt resultat ser de romska företrädarna att resultat framförallt handlar om vilka konkreta aktiviteter (bättre villkor för Brobyggare, öronmärkta jobb etc...) som kommer ut ur Samrådet. Detta leder till att representanterna *kämpar* om vilka problem och arbetsuppgifter som ska präglade samråden. För romerna handlar detta om en konkret form av inflytande. De vill vara med att definiera vad som är ett problem samt föreslå hur och med vilka metoder och verktyg som problemet ska hanteras. Vi vill dock betona att detta inte handlar om någon regelrätt maktkamp. Kampen förstår vi snarare som att företrädarna är positionstroga. Nästa steg i diskussionen är en analys av roller och problematiken kring dessa som vi uppfattat i våra observations- och intervjustudier.

4.2 Samrådets rolluppsättning

En förståelse av begreppet roll handlar om de beteendeförväntningar som riktas mot en rollinnehavare. Rollteori framhåller även rollens agerande där individens handlingar kan ses som rollens handlingsdispositioner och förverkligande. Det innebär att roller orienteras mot andra roller inom ett rollsegment. Vi kan urskilja olika roller i projektet som aktivistrollen och rollen

som politiker. Inom rollsegmentet samråd finns även tjänstemannaroller, exempelvis verksamhetschefer. Vi kan även tänka oss att förväntningar riktas mot Samrådet från det omgivande samhället. Inte minst finns förväntningar på de romska aktivisterna som representanter från olika romska grupper. Rollsegmentet kan expandera obegränsat vilket innebär att analysen måste avgränsas till att omfatta de mest centrala rollerna; aktivisten, politikern och tjänstemän såsom de framstår för oss forskare i projektet. Syftet med en förenklad syn är att bättre förstå former och processer i arbetet med Romskt samråd.

Rom som kulturell tillhörighet kan betraktas som en tillskriven roll. Denna roll ställs som förutsättning för deltagande i Samrådet. Den tillskrivna rollen är inte homogen utan skiljer mellan olika romska grupper. Den tillskrivna rollen, som vanligen betraktas som självskrivna och relativt oföränderlig inom rollteorin, får i detta sammanhang en mer dynamisk betydelse. Den tillskrivna rollen är inte passiv utan innehåller en spänning mellan olika romska grupper. Varje definition om romsk inkludering måste därför utgå ifrån att gruppen är kulturellt heterogen. På motsvarande sätt kan inte rollen som politiker betraktas som homogen eftersom den utmärks av olika politiska gruppers intressen och representationer. Den tillskrivna rollen som rom står därmed i kontrast till de förvärvade rollerna som politiker och tjänstemän och försvårar därmed en rollteoretisk analys. Den förvärvade rollen som romsk aktivist ökar dock möjligheten att diskutera samtliga deltagande rollfunktioner på samma grund.

I allmänna termer finns en definition om rollerna som politiker och tjänsteman. Politiker är folkvalda och demokratiskt tillsatta för att representera kommuninvånarnas önskemål om hur kommunen ska styras och ledas. En tjänsteman är anställd för att bereda och verkställa politiska beslut. De romska aktivisternas roll å andra sidan är inte formellt definierad eller uttalad. I vår analys framkommer tanken om representativitet som en form av definition. Politiker förväntar sig att rollen som romsk aktivist innebär att denna har förtroende att representera den egna gruppen. Det är en utgångspunkt för ett samråd enligt demokratiska principer. Representativitet är samtidigt ett antagande som saknar grund. Tvärtom är man inom Samrådet medveten om problemet med bristande representativitet. Initialt var ambitionen att sammankalla två representanter från tre olika romska grupper. En annan ambition var att gruppen skulle bestå av både män och kvinnor i olika åldrar. I realiteten är enbart en av grupperna aktivt representerad vid berednings- och samrådsmöten. Den sakkunniga säger:

Vi har sagt att det är bra att det inte bara ska vara män. Vi har påtalat det, de säger också att det är viktigt att involvera kvinnor, men de har valt två män. Men jag tänker att två män är bättre än inga alls, vi kommer inte vidare, vi får mötas och det får ha sin tid.

Andra problem för tanken om representativitet, som norm och som utmärkande för rollen som romsk aktivist, är tillit och engagemang. I våra intervjuer med romska aktivister återkommer problemet med att skapa engagemang i den egna gruppen. Ett annat problem handlar om gruppernas bristande tillit till dem som sitter med i Samrådet. Både engagemang och deltagande i Samrådet är något som går förlorat till följd av minskat förtroende. De romska aktivisterna försöker på olika sätt överbygga denna brist på förtroende genom att sprida information om

och minnesanteckningar från möten på sociala medier. Vidare diskuterar man etableringen av egna romska samråd för att på så sätt öka representativiteten.

Vikten av att klargöra och definiera parternas olika roller är avgörande för vilka förväntningar som kan ställas. Avsaknad av överenskomna definitioner och beskrivningar är problematiskt för alla parter och våra analyser visar att det finns ett behov av att ytterligare tydliggöra olika roller i projektet. Frågan om Brobyggare är ett exempel på en roll inom segmentet som återkommer vid samrådsmötena. Från aktivisternas perspektiv framstår denna fråga som relevant av flera skäl; dels saknas några romska Brobyggare i dagsläget och dels är arbetsinnehållet liksom arbetsförhållande (t.ex. placeringsort och organisatorisk tillhörighet) inte tydliggjorda. Frågan om Brobyggare för även med sig en diskussion om vem som är ansvarig för anställningen och vilket inflytande de romska aktivisternas ska ha på anställningsproceduren.

En rollteoretisk konsekvens är att förväntningar på en roll även utpekar rollens ansvarsområde. Ansvaret som romsk aktivist, politiker, tjänsteman eller Brobyggare uppfattar vi som otydligt. Våra intervjuer visar exempelvis att förväntningar ställda på Samrådets roll från de romska aktivisternas bygger på att Samrådet är ett medel för genomförande av beslut. Samrådets funktion skulle således vara både strategisk och verkställande på en och samma gång. Våra mötesobservationer visar emellertid att både politiker och tjänstemän ofta tvingas förklara hur ärendegången ser ut och vilken förvaltning som har ansvaret för vilka frågor i kommunen (arbete, utbildning, hälsa och boende). De romska aktivisterna möter en institutionell ordning som fungerar som normativ riktlinje för vägen mellan beslut och genomförande. Ett försök att överbrygga denna institutionella ordning är att bjuda in ansvariga tjänstemän till Samrådets möten. Därigenom hoppas de romska aktivisterna på en enklare hantering av ärenden man anser viktiga inom områdena arbete, utbildning, hälsa och boende. Samrådsmötena antar olika teman enligt dessa områden och verksamhetschefer bjuds in för att delta i diskussionen. Våra observationer visar att uppmaningen inte alltid hörsammas och att ansvariga för olika förvaltningsområden ofta uteblir vid samrådets möten.

4.3 Spelet runt bordet

I detta avsnitt kommer vi att analysera förväntningar på roller och rollfunktioner i Samrådet. Tidigare påpekades att definitionen av aktivistrollen saknas i vårt material och att specifika förväntningar på rollens agerande är otydliga. Vi har närmast oss rollen genom begreppet representativitet. Ett annat sätt att försöka sätta fingret på förväntningar inbegriper tillit. Förväntningar riktade mot de romska aktivisterna från politiker och tjänstemän rör ett aktivt deltagande i berednings- och samrådsmöten. Det finns samtidigt en osäkerhet om vilka och hur många aktivister som i praktiken kommer att delta vid dessa möten. Förväntningar på närvaro uppfylls inte alltid då aktivister helt kan saknas vid möten. Politiker och tjänstemän tvingas då genomföra mötet utan romsk representation. Även om denna situation hör till undantagen påverkar oväntad frånvaro tilliten negativt. Sanktioner för bristande rolluppfyllelse saknas i dessa sammanhang. Det är det egna intresset som förväntas motivera mötesnärvaro tillsammans med ett ansvarstagande för den grupp denne representerar. En uppföljning av eventuell frånvaro men

framförallt en översikt och kontroll av framtida närvaro ombesörjs av den sakkunniga tjänstemannen. Förväntan på deltagande sker framförallt genom en formell kallelse till de olika mötena. En mer personlig förväntan om deltagande sker via e-post, sms och telefonsamtal. Dessa uttryck för förväntningar riktade mot de romska aktivisterna ombesörjs av den samordnande rollen, det vill säga den sakkunniga.

Vad karaktäriserar då de politiska rollerna i Samrådet? Ett idealtypiskt och därmed ett generellt resonemang utpekar några grunddrag hos politikerrollen. Rollens karaktäristik bygger på ett formellt deltagande i samrådscontexten med starka drag av norm- och regeluppehållande mötesfunktioner. Rollen är tudelad i olika funktioner. Det är ofta denna uppdelning av rollen som ligger till grund för rollkonflikter. Vi kallar den första delen av politikerrollen för *ordförande*. Rollen som ordförande innebär att företräda kommunen vid mötena, se till att dagordningen efterföljs, ordet fördelas och att de olika ärendena behandlas, diskuteras och beslutas på ett adekvat och korrekt sätt.

Rollen som ordförande innebär även att förklara kontextens spelregler. Den här funktionen har en något annorlunda karaktär då den agerar ovanför och bortom de konkreta mötesfrågorna. Det kan exempelvis handla om att förtydliga Samrådets roll som strategiskt forum eller att avvisa detaljfrågor som olösliga inom ramen för Samrådet. *Spelledarens* funktion är också den rollfunktion som hänvisar ansvaret för vissa frågor till förvaltningen eller förklarar skillnaden mellan hur staten och kommunen organiserar sin verksamhet. Inom spelledarens ansvar hamnar att redogöra för hur den kommunala beslutsordningen fungerar i praktiken, till exempel vilken funktion kommunstyrelse och kommunfullmäktige har.

En annan del av ordföranderollen handlar om att hitta kreativa lösningar som har förmåga att tillfredsställa båda parter. Vi kallar denna funktion för *dirigenten*. Ett exempel på dirigentens arbete är att framhålla Brobyggarnas viktiga funktion i kommunen och samtidigt hänvisa ansvaret för anställning av Brobyggare till förvaltningen. Avsaknad av Brobyggare, vilket var en viktig fråga för de romska aktivisterna, och andra frågor som rör Brobyggare är därmed inte längre en fråga för Samrådet. Ett annat exempel på kreativa omdirigeringar av problem är att påpeka att minoritetspolitik är viktigt i kommunen och att Samrådet är en strukturerad dialog mellan kommun och minoriteter. Samtidigt menar man att denna typ av arbete sker genom befintliga myndigheter.

Vilka förväntningar finns då från politiskt håll på Samrådet? Förväntningar från politiker på Samrådets funktion (roll) lägger fokus på samrådet som form. Samrådet förväntas lyfta frågor som är viktiga för romsk inkludering. Samrådet ska dessutom leda fram till konkreta åtgärder. Ett exempel på konkreta åtgärder är att utbilda lärare och personal om romsk kultur och tradition. Ett annat exempel är att gemensamt arbeta fram en handlingsplan för romsk inkludering. Den viktigaste rollen för Samrådet är dock att fungera som en transparent plattform för diskussion mellan romer och kommunen. Samrådet är utifrån detta perspektiv både mål och medel för projektet om romsk inkludering. När fokus läggs på Samrådet som form eller mål skiljer sig detta påtagligt från de romska aktivisternas syn på Samrådet som medel. Vi ser denna skillnad

som grundläggande för missuppfattningar mellan parterna om Samrådets befogenheter och möjligheter och därmed vilka frågor som är möjliga att behandla.

Den sakkunniga tjänstemannen intar en särskild roll i Samrådet. Rollen är förvärvad genom tjänstetillsättning och har utvecklats under projektets gång mot en särställning som berör flera dimensioner i projektet. Rollen som sakkunnig innebär att agera som mellanhand mellan aktiver, politiker och tjänstemän. Vi kan kalla rollen för *sambandsofficer*. Det är en rollfunktion som innebär ett stort ansvar i projektet. Sambandsofficeren är sammankallande vilket innebär att denna sätter ihop och skickar ut dagordningen till alla mötesdeltagare (formell förväntan på deltagande). Rollen innebär att skicka ut samt redogöra för tidigare mötesprotokoll, förklara och utveckla beslut som har tagits, motivera varför vissa frågor kan diskuteras alternativt bordläggas för senare behandling. Sambandsofficeren har kunskap om de olika parternas särintressen, motiv och kompetenser. Sambandsofficeren har också ett ansvar att kalla förvaltningscheferna till samrådsmötena. Det innebär samtidigt att sambandsofficeren, direkt eller indirekt, utsätts för kritik om personer uteblir.

Till sin hjälp har sambandsofficeren en sekreterare som tar mötesanteckningar. Sekreterarens roll är att registrera, formalisera och övervaka. Sambandsofficeren balanserar i sin roll mellan två parter som omedvetet kan ställa motstridiga förväntningar. Sambandsofficeren övergår då till rollen som *diplomat* och medlare. Det kan handla om hur man formulerar sig i text eller utveckla en bakgrund till en frågeställning på ett sådant sätt så alla inblandade grupper förstår och accepterar frågan. Den omvända rollfunktionen till diplomaten är *sanningssägaren*. Rollfunktionen som sanningssägare är självpåtagen och karaktäriseras av uppriktighet. Sanningssägaren talar i klartext utan att förvanska historien. Det kan exempelvis handla om att avslöja mindre lyckade ordalydelser i texter eller påpeka reella motiv bakom en persons handlande. Sambandsofficeren pendlar mellan dessa båda funktioner både i en formell respektive informell kontext.

Återgår vi till ordföranderollen visar våra analyser på förekomsten av potentiella rollkonflikter. Ordföranderollen är en folkvald politiker som representerar ett demokratiskt system där jämställdhet, jämlikhet, mångfald och inkludering är ledord. Mångfaldsarbete innebär bland annat att arbetsgrupper, föreningar och politiska församlingar ska avspegla befolkningens sammansättning. Rollkonflikt uppstår, även om förväntningar inte är explicit uttalade då ordföranderollen arbetar med att stärka en särskild grupps levnadssituation (positiv särbehandling) i kommunen genom ett romskt samråd. En aspekt av denna rollkonflikt ligger i den romska gruppens förväntningar på Samrådets förmåga att lösa de problem och frågor som framförs. Det politiska uppdraget erbjuder inte praktiska lösningar som inbegriper särbehandling eller direkt involvering och styrande av den kommunala förvaltningen. En annan rollkonflikt bygger på att politikerna som part i Samrådet är demokratiskt tillsatta emedan den romska partens deltagande bygger på särintresse. Mot bakgrund av att det finns olika romska grupper i kommunen uppstår frågan om vem och vilka den romska parten verkligen representerar i Samrådet. Vi kan se en immanent rollkonflikt då särintressen hos de olika romska gruppernas representanter står i spänningsförhållande till hela den romska gruppen i kommunen.

Vänder vi på perspektivet visar våra deltagande observationer på en ojämlig representation mellan olika romska grupper i Samrådet. Vissa grupper deltar inte alls (ingår inte i Samrådet) emedan andra kan inta en mer tystlåten och avvaktande hållning under mötena. En mer undflyende attityd motsvarar inte förväntningarna på aktivt deltagande ifrån övriga parter i Samrådet. En annan förväntning på de romska grupperna i Samrådet bygger på jämlik representation vad avser kön och ålder. Rollen som romsk aktivist möter här förväntningar på tillskrivna roller (attribut) samt förvärvade rollkaraktärer baserade på intresse för Samrådets arbete. Förväntningar skapar således en konflikt på rollen som aktivist då man får romskt håll har svårt att hitta fler intresserade personer, och än mindre personer som motsvarar Samrådets förväntningar på kön och ålder.

Vi återvänder avslutningsvis till sambandsofficieren. Rollen innebär en klassisk spänning som position mellan de olika parterna i Samrådet: politiker och romska grupper. Till dessa tillkommer fler parter (t ex andra tjänstemän) som spelar en indirekt roll i Samrådet. Förväntningarna är som vi beskrivit tidigare höga från olika håll. Rollkonflikten bygger på en intra-rollkonflikt där de romska grupperna har förväntningar på problemlösning och där politikerna ställer förväntningar på korrekt ärendehantering och diplomati. Ett konkret exempel på rollkonflikt är den handlingsplan som utarbetats av parterna. Sambandsofficieren måste här mäkla mellan olika parter intressen (även ointressen) i arbetet med handlingsplanen. Vidare blir sambandsofficieren ansvarig för de ordalydelser och ordval, uttryck och formuleringar som handlingsplanen innehåller. Förväntningar på att ta tillvara olika och ibland motstridiga intressen kräver att rollens funktion pendlar mellan expert på Samrådets frågor till medlare mellan Samrådets relationer.

5. Slutsatser

Den här rapporten har handlat om hur Linköpings kommun arbetar med att främja nationella minoriteters möjligheter att få sina röster hörda. Under ett helt år har vi fått ta del av möten mellan politiker, tjänstemän och romer. Vi forskare har sett det som vår uppgift att beskriva hur dessa möten har gått till och vad man kan lära sig av dem. Detta är våra slutsatser:

- **Representativitet:** Det finns en utmaning i att inte alla röster blir hörda på Samrådet. Unga, äldre och kvinnor behöver bli mer konkret företrädda. Kommunen kan dock inte tvinga sina medborgare till Samråd. Att bli erbjuden delaktighet är en rättighet, inte en skyldighet.
- **Former:** Samrådet sker på dagtid och i kommunens stadshus. För att öka tillgängligheten kan Samrådet växelvis förläggas på andra tider och i lokaler i medborgarnas närmiljö.
- **Innehåll:** Det är viktigt att de frågor och ärenden som diskuteras på Samråden är relevanta för de Romska grupperna. Samrådets dialogiska karaktär riskerar annars att övergå till att bli ett professionellt möte mellan politiker och tjänstemän.
- **Delaktiggörande åtgärder:** Samrådets deltagare har olika möteserfarenheter och förutsättningar. Det är viktigt att Samrådet balanserar detta genom att ha tydliga regler för turtagning och talutrymme. Deltagare som har svårare att ta ordet bör särskilt uppmuntras.
- **Långsiktiga mål:** Samrådet bör även fortsättningsvis arbeta strategiskt och långsiktigt. Det tar tid att förändra normsystem och samhällsstrukturer. Det är samtidigt viktigt att hantera kraven från de romska grupperna på att Samrådet måste ”få något gjort” också. För att bemöta dessa krav bör återkommande diskussioner om förväntningar och om vad som menas med konkreta aktiviteter föras.
- **Synliggörande:** Det är viktigt att Samrådet syns ”ute i samhället”. Arbetet med inkludering behöver spridas för att åstadkomma förändringar. Viktiga normbärande behov identifieras och bearbetas.

Denna rapport och Samrådet i Linköping är delar av den mobilisering för romsk inkludering som vi upplevt under senare år i Sverige. Vi forskare ser att Samrådet i Linköpings kommun är en betydande lokal kraft i detta arbete. Låt oss avsluta denna rapport med att låta den dåvarande regeringen berätta vad det hela handlar om:

Det övergripande målet bör vara att den rom som fyller 20 år 2032 ska ha likvärdiga möjligheter i livet som den som är icke-rom. De då tjugoåriga romernas rättigheter bör tas tillvara inom ordinarie strukturer och verksamhetsområden i lika hög grad som rättigheterna för tjugoåringarna i den övriga befolkningen. Hela genomförandet av strategin bör präglas av romsk delaktighet och romskt inflytande med inriktning på förstärkt genomförande och kontinuerlig uppföljning av romers tillgång till de mänskliga rättigheterna på lokal, regional och nationell nivå.⁷⁰

6. Referenser

Litteratur

- Alvesson, M. & Deetz, S. (2000). *Kritisk samhällsvetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Alvesson, M. & Sköldberg, K. (2008). *Tolkning och reflektion. Vetenskapsfilosofi och kvalitativ metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Angelöw, B; Jonsson, T & Stier, J. (2015). *Introduktion till socialpsykologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Berg, L-E; Boglind, A; Leissner, T; Månsson, P & Värnlund, H. (1977). *Medvetandets sociologi. En introduktion till symbolisk interaktionism*. Stockholm: Wahlström & Widstrand.
- Bourdieu P. Social Space and Symbolic Power. *Sociological Theory*. Vol. 7, No. 1, 1989.
- Bülow, P; Persson Thunqvist, D. & Sandén, I. (red.) (2012). *Delaktighetens praktik: det professionella samtalets villkor och möjligheter*. Malmö: Gleerups.
- Dahrendorf, R. (1971). *Homo Sociologicus. Om människan och rollerna*. Uppsala: Argos.
- David, M. & Sutton C. D. (2016) *Samhällsvetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.
- Edling, C. & Liljeros, F. (red.) (2016). *Ett delat samhälle: makt, intersektionalitet och social skiktning*. 2. rev. och utök. uppl. Stockholm: Liber.
- Fishkin, J.S. (2011). *När folket talar: deliberativ demokrati och konsultation av allmänheten*. Göteborg: Daidalos.
- Jönhill, J.I. (2012). *Inklusion och exklusion: en distinktion som gör skillnad i det mångkulturella samhället*. Stockholm: Liber.
- Kvale. S. (1997). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.
- Linton, R. (1935). *The Study of Man*. New York:
- Johansson, T. (1999). *Socialpsykologi. Moderna teorier och perspektiv*. Lund: Studentlitteratur.
- Patton, M.Q. (2002). *Qualitative Research and Evaluation Methods*. London: Sage.
- Svensson, T. (1992). *Människa, interaktion och social omgivning*. Mullsjö: Ekbacken.
- Westin, M; Hellquist, A & Calderon, C. (2016). *Medborgardialog om komplexa samhällsfrågor. En delrapport från följeforskarna*. Uppsala.
- Wänström, J. (2009). *Samråd om Ostlänken: raka spåret mot en bättre demokrati?*. Diss. Linköping : Linköpings universitet, 2009

Offentligt tryck

Departementsskrivelse (Ds) 2014:8. Den mörka och okända historien: vitbok om övergrepp och kränkningar av romer under 1900-talet. Stockholm: Fritze.

Regeringens skrivelse (Rs) 2011/2012: 56. En samordnad och långsiktig strategi för romsk inkludering 2012-2032. Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet, Regeringskansliet.

SOU 2006:79. Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering. Integrationens svarta bok: agenda för jämlikhet och social sammanhållning : slutbetänkande. Stockholm: Fritze.

SOU 2010:55. Delegationen för romska frågor (2010). Romers rätt: en strategi för romer i Sverige. Stockholm: Fritze.

SOU 2017:60. Nästa steg? Förslag för en stärkt minoritetspolitik. Delbetänkande från Utredningen om en stärkt svensk minoritetspolitik.

Lagar

Svensk författningssamling 2008:567. Diskrimineringslagen.

Svensk författningssamling 2009:724. Lag om nationella minoriteter och minoritetsspråk.

Hemsidor

Emerga.se (Utvärdering av Pilotkommunverksamheten).

SKL.se (Medborgardialog som en del i styrprocessen, 2013).

Corren.se (Fler romer ska känna sig delaktiga på riktigt, 2018-04-08).

Slutkommentarer

---

¹ Ds 2014:8.

² Detta benämns som självidentifikationsprincipen. SOU 2010:55, s. 113.

³ Ibid.

⁴ SOU 2017:60.

⁵ Se Jönhill (2012) för en begreppslig genomgång.

⁶ Se SOU 2006:79 för en begreppslig genomgång av begreppen integration, assimilation och därtill närbesläktade begrepp.

⁷ SOU 2017:60.

⁸ Jönhill (2012).

⁹ Fishkin (2011).

¹⁰ SOU 2017:60.

¹¹ SOU 2010:55.

¹² Rs 2011/12:56.

¹³ SOU 2017:60.

¹⁴ Ibid.

¹⁵ SFS 2009:724

¹⁶ Ibid.

¹⁷ SFS 2008:567.

¹⁸ Se Svensk författningssamling.

¹⁹ Westin, Hellquist & Calderon (2016).

²⁰ SOU 2017:60.

²¹ SKL. Medborgardialog som en del i styrprocessen (2013).

²² Edling (2016).

²³ Fishkin (2011).

²⁴ Ibid.

²⁵ Ibid.

²⁶ Ibid.

²⁷ Wänström (2009).

²⁸ Bülow, Persson Thunqvist & Sandén (2012).

²⁹ Ibid, s. 24.

³⁰ Emerga (2016).

³¹ SOU 2017:60, s. 108.

³² Johansson (2015).

³³ Angelöw, Jonsson & Stier (2015), Månsson i Berg (1975), Linton (1935).

³⁴ Bourdieu (1989).

³⁵ Dahrendorf (1971).

³⁶ Svensson (1992).

³⁷ Månsson i Berg (1975).

³⁸ Svensson (1992).

³⁹ Linton (1935).

⁴⁰ Dahrendorf (1971).

⁴¹ Svensson (1992)

⁴² Varje Samråd föregås av ett Beredningsmöte. Vi kalla dessa två möten och det som händer innan, mellan och efter dessa som en samrådsprocess. Läs mer om detta i det tredje kapitlet.

⁴³ David & Sutton (2016).

⁴⁴ Alvesson & Sköldberg (2008).

⁴⁵ Alvesson & Deetz (2000).

⁴⁶ David & Sutton (2016).

⁴⁷ Patton (2002).

⁴⁸ Kvale (1997).

⁴⁹ Ibid.

⁵⁰ Ibid.

⁵¹ Linköpings kommun – romsk inkludering 2012-2015.

⁵² Intervju med den sakkunniga.

⁵³ Något justerad för att passa formatet i denna text. I originalet fanns rutan ”Följeforskare” med.

⁵⁴ Balkanromer tillhör gruppen Nyanlända.

-
- ⁵⁵ Den ordinarie sakkunniga hade en sedan länge inplanerad frånvaro.
- ⁵⁶ Politikern var på en nationell partipolitisk stämma. Direktören hade avslutat sin anställning.
- ⁵⁷ SOU 2017:60.
- ⁵⁸ Vi forskare var med på ett möte där politikerna i Samrådet (majoriteten) tillsammans med Brobyggarna och representanterna diskuterade denna fråga. Brobyggarna framförde kritik mot att de inte kan arbeta med romsk inkludering såsom deras arbetssituation såg ut. De såg sig snarare som extrapersonal ute i skolorna. Det är också detta möte som det talas om i skrivelsen.
- ⁵⁹ Skrivelse angående delaktighet (216-153, 4 dec. 2017). Romska Samrådet i Linköpings kommun – förslag. Skrivelsen skickades till Barn- och Ungdomsnämnden samt Bildningsnämnden.
- ⁶⁰ Notera att politikerna i Samrådet inte arbetade operativt med Handlingsplanen.
- ⁶¹ Informella samtal.
- ⁶² Handlingsplan (Reviderad 4 december 2017).
- ⁶³ Handlingsplan (Reviderad 1 mars 2017).
- ⁶⁴ Detta utelämnas här eftersom slutprodukten är föreliggande text.
- ⁶⁵ Corren 2018-04-08.
- ⁶⁶ Fältanteckningar.
- ⁶⁷ Informellt samtal.
- ⁶⁸ Notera att både Baskin och Houman arbetar med frågor som är relaterade till det som diskuteras på Samråden.
- ⁶⁹ Egentligen kan man tala om att Resandegruppen ska räknas in i sammanhanget, men i avsaknad av empiri över orsaker och skäl till frånvaro så lämnar vi den gruppen åt sidan i denna analys.
- ⁷⁰ Rs 2011/12:56, s. 10.